

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.732.01 у державному
науково-дослідному інституті
Міністерства внутрішніх справ України
01011, м. Київ-11, пров. Євгена Гуцала, 4 а,

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію
КОЛОМІЄЦЬ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ
«Заохочення у кримінально-виконавчому праві:
теоретичні засади та практика застосування»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Необхідними умовами для належного соціально-економічного та політико-правового забезпечення функціонування української державності є розроблення сучасних ефективних заходів протидії злочинності, які базуються на сучасних теоретичних політико-правових, кримінально-правових, кримінально-виконавчих положеннях, обґрунтованих політико-правовими теоріями. Процеси лібералізації суспільства, що відбуваються в Україні, привели до його прискореної криміналізації, що проявляється, насамперед, у змінах кількісних і якісних характеристик злочинності, консолідації кримінального світу і розширенні сфери його впливу на суспільство, розпаді або деформації базових державних та громадських інститутів, маргіналізації населення, формуванні правового нігілізму, масової аномії як наслідок втрати ціннісних орієнтацій, що призвело до формування та поширення кримінальної субкультури.

Штучна деінституціалізація суспільства стала основною метою багатьох псевдореформаторських змін, які власне були спрямовані на створення сприятливих умов для злочинної діяльності. Неврегульовані процеси реформування суспільства призвели в цілому до хаосу в економіці, захопленню власності незначним прошарком населення, що сприяло формуванню нового панівного класу – компрадорсько-кримінальної буржуазії, перерозподілом національного доходу на його користь. Все це

здійснювалось при значному збідненні населення. Фактично тільки 3% населення в теперішній час задоволені процесами, які відбулися в країні. Сьогодні організована злочинність стала сектором економіки з наявністю своїх неписаних “законів”. Кримінальний світ та колишній партійний та радянський державний апарат стали основою нового панівного класу. Ні держава, ні суспільство, ні правоохоронна система оказались непередготовленими до таких процесів. Застосування методів протидії, а також руйнування системи профілактики, які були притаманні соціалістичному суспільству, не могло сприяти подоланню злочинності, а навпаки, відкрили шлях криміналізації суспільства. Фактична зміна, коректування законодавства також не дала бажаного результату, а навпаки з’явилися нові форми та види злочинності. Загрозливі тенденції криміналізації суспільства та інституціоналізації злочинності вимагають адекватного реагування, і перш за все на науковому рівні. Сучасна наука кримінального спрямування не в змозі надати суспільству рецепт подолання злочинності. Тому звернення дисертанта до теми заохочувальних заходів стосовно засуджених є своєчасним і заслуговує схвалення у контексті формування нової єдиної кримінальної та пенітенціарної політики у хворої державі.

У сучасний період розвитку людства гостро відчувається дефіцит наукових теорій, які узагальнюють дані процеси та пропонують суспільству нову оцінку кримінальної реальності, проблем застосування покарань. Нині стан теоретичної думки в кримінальному праві та кримінально-виконавчому праві характеризується пошуком та обґрунтуванням нових концепцій причин та протидії злочинності, пристосуванням провідних ліберальних теорій для створення системи протидії злочинності та застосування кримінальних покарань.

Сучасний розвиток кримінального законодавства України характеризується поступовим, але невпинним поширенням гуманістичних ідей, що відповідають суспільним прагненням та вимогам європейських стандартів, як в оцінюванні суспільної небезпечності діянь, так і у визначенні їх кримінально-правових наслідків. Покарання, як і інші заходи кримінально-правового характеру, передбачені в Кримінальному кодексі України, повинні бути доцільними, диференційованими та ефективними з погляду досягнення визначених для нього завдань, особливо забезпечення належного та дієвого запобігання вчиненню злочинів. Разом із тим, сьогодні перед законодавцем і судом стоїть вельми складний вибір між пошуком ефективних заходів покарання, альтернативних позбавленню волі та розумінням того, що застосування покарань, пов’язаних з ізоляцією особи від суспільства, є небажаною, але вимушеною й частково обґрунтованою мірою. Аналіз стану, структури та тенденцій злочинності останніх років переконує в тому, що така міра потрібна суспільству сьогодні й буде потрібною в подальшому.

Незважаючи на відносно невеликий термін дії чинного КК України, у кримінально-правовій доктрині зазначається необхідність не тільки вдосконалення правового регулювання окремих видів заохочувальних

заходів, перегляду їх місця в системі, а й суттєвої модернізації самої системи покарань. Окремі з пропозицій ґрунтуються на визнанні їх неконституційності або ж неспроможності досягати цілей кримінального покарання в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства, а відтак, їх низької ефективності. Інші, обумовлені визнанням необхідності та доцільності гармонізації кримінального законодавства України й приведенні його у відповідність до європейських стандартів та базуються переважно на аналізі позитивного зарубіжного досвіду. Між тим, будь-які пропозиції щодо вдосконалення системи заохочувальних заходів без розроблення на належному методологічному рівні концептуальних основ її функціонально-цільового спрямування та принципів побудови варто приймати досить зважено. Оцінювання доцільності й обґрунтованості реформування системи покарань в Україні має відбуватися з погляду її потенціалу здійснювати таку диференціацію та індивідуалізацію покарання, які найбільше сприятимуть досягненню мети покарання.

Вітчизняна юридична кримінально-правова та кримінально-виконавча науки не розробили відповідне теоретичне обґрунтування щодо застосування системи заохочувальних заходів на концептуальному рівні. Особливо гостро постають питання про мету покарання та шляхи її досягнення, функціонуванні системи покарання, застосування заходів заохочення стосовно засуджених. В Україні цілісна кримінально-правова концепція щодо застосування заохочувальних заходів не розроблена. Тим не менш, у працях відомих українських пенітенціаристів йдеться про необхідність аналізу таких заходів з різних позицій. Окремі проблеми пенології досліджувалися різними вітчизняними вченими в галузі кримінального права і кримінально-виконавчого права, але проблема гуманізації кримінального і кримінально-виконавчого законодавства залишається.

Праці вітчизняних та зарубіжних учених мають велике теоретичне та практичне значення. Однак доводиться констатувати, що у вітчизняній науці кримінального права відсутні дослідження окремих проблем пенології, які б ураховували не тільки кримінальну ситуацію в Україні, але й кримінологічні аспекти соціально-політичних та економічних реформ, які корінним чином змінили інституціональний дизайн суспільства. Заповнити таку прогалину можливо за допомогою інституціонального аналізу злочинності та криміналізації суспільства та вивчення проблем функціонування системи покарань в Україні, а також застосування заохочувальних заходів стосовно засуджених. Зазначені вище фактори визначають актуальність теми дисертаційного дослідження і зумовили її вибір. Такий підхід автора для аналізу проблеми уявляється найбільш оптимальним.

Обрання теми даного дослідження обумовлено її актуальністю, аналіз досліджуваної проблеми свідчить, що ступінь її наукової розробки недостатній та потребує комплексного підходу й більш ґрунтовного розгляду, потребою в опануванні проблем, що пов'язані з необхідними заходами протидії із сучасною злочинністю та застосування системи

заохочувальних заходів. Дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням у якому надано детальний аналіз реалізації функціонування системи покарань на основі теоретичного аналізу та осмислення проблем пенології в сфері застосування заохочувальних заходів стосовно засуджених.

Ознайомлення із текстом дисертації дозволяє зробити висновок про використання значної емпіричної бази, що безсумнівно свідчить про практичну спрямованість дослідження. Відзначають дисертацію і численні посилання на іншомовні джерела, що, з одного боку, вказує на ознайомленість автора із закордонним досвідом, а з іншого боку ще раз підтверджує планетарний характер проблематики створення ефективної системи протидії злочинності та застосування покарання, високу ступінь актуальності теми дослідження. Слід відмітити певний науковий та теоретичний рівень дисертаційного дослідження, його практичну спрямованість. Сформульовані дисертантом наукові положення являють собою перспективний напрямок в науці кримінального та кримінально-виконавчого права.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України 20 травня 2015 року № 276/2015, Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р, середньостроковому плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. №275-р., пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 роки. Дисертація виконана в рамках теми наукових досліджень кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету Чернігівського національного технологічного університету «Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні» (державний реєстраційний номер 0116U003640).

Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 2 від 23.02.2015 р.).

НАУКОВА НОВИЗНА, ДОСТОВІРНІСТЬ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Дисертаційне дослідження Коломієць Н.В. за характером і змістом розглянутих питань є першим комплексним монографічним дослідженням, яке присвячене теоретико-правовій характеристиці самостійного напрямку в кримінально-правовій науці в теоретичному обґрунтуванні створення ефективної системи щодо протидії злочинності шляхом застосування заохочувальних засобів.

За своєю структурою робота складається зі вступу, п'яти розділів, що включають 14 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних

джерел. Загальний обсяг дисертації становить 475 сторінок, з них: основний текст – 369 сторінок, список використаних джерел – 54 сторінок (556 найменувань), додатки – 35 сторінок.

У роботі запропоновано та обґрунтовано низку нових понять і положень, які мають суттєве значення для формування цілісної пенологічної теорії в умовах криміналізації суспільства, визначення теоретичних основ та концептуальних настанов для практики запобігання, протидії злочинності, а також функціонуванню системи покарань, а саме:

– здійснено систематизацію базових підходів до співвідношення заохочувальних норм у кримінальному та кримінально-виконавчому праві, встановлено головні ознаки, які характеризують заохочення у кримінально-виконавчому праві: закріплення в актах чинного законодавства; застосування уповноваженими посадовими особами органів державної влади від імені держави; застосування виключно до засуджених, які правослухняною поведінкою довели своє виправлення, внаслідок чого таке заохочення є вигідним як для держави, так і для засудженої особи;

– обґрунтовано існування самостійності інституту заохочень в кримінально-виконавчому праві, враховуючи те, що вирішальним фактором для призначення заохочення є саме вироблення стійкого механізму правосвідомої поведінки та доведення виправлення особою, яка перебуває в установі виконання покарань, тобто фактично її статус визначається нормами кримінально-виконавчого законодавства, а не кримінального;

– встановлено взаємозв'язок понять «заохочення» і «покарання», на цій основі з'ясовано, що і заохочення, і покарання обумовлюють виникнення як стимулювання, так і обмеження у праві. Зазначені правові явища постійно перебувають у стані діалектичної боротьби за домінування одного над іншим залежно від конкретних соціально-правових та історичних умов;

– на основі аналізу наукових праць у галузі кримінально-виконавчого права та практики обґрунтовано застосування заохочень, що заміна невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокове звільнення є багатоцільовими поліфункціональними правовими нормами кримінального та кримінально-виконавчого права, які покликані стимулювати процес виправлення засуджених, забезпечити закріплення і розвиток результатів їх виправлення при відбуванні більш м'якого покарання, призначеного у порядку заміни чи після звільнення, що свідчить про їх належність до заходів заохочення;

– сформульовано авторське визначення поняття заохочення в кримінально-виконавчому праві – це виражена в нормі права, форма юридичного схвалення правомірної поведінки засудженої особи спрямована на інтеріоризацію соціальних норм;

– запропоновано можливість запровадження в якості одного із видів заходів заохочення скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць правослухняної поведінки;

– обґрунтовано запровадження інституту пенітенціарних суддів, при районних судах на тих територіях, де розміщені установи виконання покарань, які б займалися питаннями застосування заходів заохочення до засуджених (заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; умовно-дострокове звільнення тощо);

– запропоновано розширити перелік заходів заохочення стосовно осіб засуджених до виправних робіт. Зокрема, заохочення у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (штрафом); заохочення у виді зняття раніше накладеного стягнення; заохочення у виді нагородження грамотою;

– запропоновано систему заходів заохочення відповідно до різних категорій засуджених, зокрема, для засуджених, які вчинили злочин з необережності та засуджених неповнолітніх;

– виокремлено етапи підготовки матеріалів до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, який складається із наступного: 1) своєчасне роз'яснення засудженим їх права звернутись безпосередньо до суду з клопотанням про застосування положень ст.ст. 81, 82 КК України (на підставі ч. 1 ст. 8 КВК України); 2) створення комісії для розгляду питання про подання до суду матеріалів щодо застосування до засуджених умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким в установі виконання покарань; 3) протягом місяця адміністрація установи виконання покарань зобов'язана розглянути питання щодо представлення засудженого до умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; 4) прийняття рішення про настання права засудженого на застосування вказаних заходів заохочення за його клопотанням;

– розроблено критерії класифікації заходів заохочення, що застосовуються до засуджених, зокрема: за ступенем ізоляції засудженої особи від суспільства; за суб'єктами, які наділені повноваженнями застосовувати заходи заохочення; за суб'єктами, щодо яких застосовуються заходи заохочення; за підставами застосування;

– розроблено підходи до формування загальних та спеціальних ознак заохочення у кримінально-виконавчому праві;

– висловлено наукову позицію щодо доцільності застосування заохочення до засуджених за необережні злочини без мети виховного впливу, оскільки зазначена категорія засуджених не є суспільно небезпечною, а вважається жертвою збігу обставин. Саме тому заходи заохочення, які мають застосовуватися до них, повинні бути спрямовані на підтримку соціальних зв'язків із суспільством;

– розроблено положення про те, що під теоретико-методологічними засадами необхідно розуміти науковообґрунтовану методологію дослідження заходів заохочення, що включає у себе систему загальнонаукових та спеціально-наукових методів із визначеною процедурою їх застосування з метою отримання достовірних і науковообґрунтованих результатів,

спрямованих на удосконалення практики застосування заохочувальних норм в органах і установах виконання покарань, а також відповідного галузевого законодавства;

– здійснено обґрунтування необхідності розробки та прийняття нормативно-правового акту, що визначатиме алгоритм дій адміністрації органів і установ виконання покарань у процесі застосування заходів заохочення до засуджених осіб;

– розроблено підходи щодо недоцільності розмежування найвищих форм заохочення (заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, умовно-дострокове звільнення) від системи заходів заохочення;

– здійснено обґрунтування необхідності встановлення системи нагляду та контролю за особами, що звільняються з установ виконання покарань у порядку застосування умовно-дострокового звільнення у зв'язку із тим, що відсутність дієвої системи нагляду за такими особами призводить до підвищення ризику вчинення повторних злочинів та повернення до КВК України норми, яка встановлювала б контроль за особами, що звільняються з установ виконання покарань умовно-достроково;

– запропоновано виділення критеріїв щодо диференціації ступенів виправлення засуджених, а саме: I ступінь – засуджений стає на шлях виправлення (ч. 1 ст. 101 КВК України); II ступінь – засуджений став на шлях виправлення (ст. 82 КК України); III ступінь – засуджений довів своє виправлення (ст. 81 КК України) та особливості їх застосування виходячи з виду покарання;

– обґрунтована пропозиція збільшити верхню межу покарання у виді громадських робіт до 520 годин, як пропонувалось рядом вчених, що дасть можливість запровадити відповідну систему заохочень – списання годин громадських робіт за сумлінне їх виконання.

Зміст розглянутих в дисертації питань при дослідженні поставленої проблеми свідчать про безумовну новизну дисертаційного дослідження. Праця є корисною не тільки для науки кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології, вона також має прикладну спрямованість. Висновки автора диктуються реальними потребами практики та відображають нові підходи в науковому тлумаченні проблем удосконалення вітчизняного законодавства у частині функціонування систем покарань в Україні.

Можна констатувати, що автором досягнута поставлена мета дослідження, тобто теоретичне узагальнення та нове вирішення теоретико-прикладної проблеми застосування заходів заохочення до осіб, які відбувають покарання, що передбачає формування наукового підходу до розвитку інституту заохочення у кримінально-виконавчому праві, розроблення пропозицій щодо удосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Сформульовані автором наукові положення та отримані ним результати дослідження, висновки по розділах і підсумкові узагальнення по дисертації переконливо обґрунтовані і логічно подані у вигляді єдиної системи теоретичних знань. Автором правильно обрана методологія наукового пошуку, сформована інформаційноємка база літературних джерел та використано широкий спектр дослідницьких методик. Обрані автором методи наукового дослідження в сукупності дозволили одержати нові знання й одночасно перевірити вже отримані наукові результати. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічне підґрунтя дисертації склав діалектичний метод. Діалектика, як універсальний філософський метод пізнання і формування наукового світогляду, дає ключ до вивчення злочинності і соціальних процесів, що призводять до криміналізації суспільства, у їх суперечливості, цілісності та розвитку, а також проблемам застосування покарання та . У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальнонаукові методи і прийоми пізнання, зокрема, історико-порівняльний, формально-логічний, структурно-функціональний, логіко-правовий, системний аналіз, порівняно-правовий метод, метод моделювання, соціологічні методи тощо.

Зібраний теоретичний і емпіричний матеріал є достатнім для написання дисертації на належному рівні. Дослідження здійснювалося не тільки на теоретичному рівні, але й шляхом вивчення матеріалів, які характеризують стан, структуру, динаміку застосування заходів заохочення до засуджених. У межах дослідження проведено анкетування 631 співробітника органів і установ виконання покарань, що здійснюють застосування заходів заохочення на практиці; проаналізовано відповідні рішення суду, судову статистику, статистичні дані органів і установ виконання покарань.

Дисертантом вірно визначено об'єкт дослідження і виділено з нього предмет дослідження, а також сформульовано мету та основні завдання дослідження. Об'єктом дослідження *Об'єктом дослідження* є суспільні відносини у сфері застосування заохочувальних норм у кримінально-виконавчому праві. *Предметом дослідження* є заохочення у кримінально-виконавчому праві, теоретичні засади та практика застосування.

Провідна ідея дисертаційної роботи полягає у розробці доктринальної концепції юридичної природи, поняття, ознак, мети і функції кримінального покарання та внесення наукових пропозицій щодо запровадження комплексу законодавчих і право застосовних заходів стосовно реалізації функцій покарання заради відновлення особистості із правослухняною поведінкою.

Зміст дисертації, аналіз доктринальних і нормативних положень, сформульовані в роботі теоретичні висновки й практичні рекомендації вирізняються обґрунтованим характером, оскільки автором закладено в їх основу значний емпіричний і теоретичний матеріал. Основні положення та

результати дисертаційної роботи викладено у 40 публікаціях, серед яких: 1 – одноосібна монографія, 17 – статті, опубліковані у виданнях, перелік яких затверджено МОН України як фахових з юридичних наук; 8 – статті у зарубіжних наукових виданнях за профілем дисертації та виданнях, перелік яких включений до наукометричних баз; 1 – стаття в іншому науковому виданні; 13 тези доповідей, що увійшли у збірники науково-практичних конференцій та семінарів.

ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

Конкретний внесок у розробку наукової проблеми полягає в особистому обґрунтуванні низки нових положень, значущих для науки кримінально-правового спрямування і правозастосовчої практики.

Проведене автором дослідження має науково-практичне значення, яке полягає у тому, що сформульовані та викладені положення, узагальнення можуть бути використані для подальших наукових досліджень. Використовуватись при викладанні курсу кримінального права та курсу кримінології, для розробки навчально-методичних посібників, лекцій, методичних рекомендацій.

Дисертація має теоретико-прикладний характер, висновки та пропозиції автора становлять науковий та практичний інтерес. Подана концепція новітніх підходів до процесів реалізації функцій покарання в умовах лібералізації суспільства і гуманного ставлення до засуджених, задля відновлення їх особистості та запобігання вчинених нових злочинів як засудженим, так і іншими особами.

Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та надалі може бути використано насамперед з метою удосконалення практичної діяльності органів і установ виконання покарань у сфері застосування заходів заохочення. Окрім цього, результати дослідження використані у *нормопроектіванні* та *правотворчій* діяльності Верховної Ради України – використання рекомендацій у процесі підготовки до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства (Довідка від народного депутата України № 707 від 1 лютого 2018 р.), у *правозастосовній діяльності* органів і установ виконання покарань під час реалізації нормативних положень кримінально-виконавчого законодавства щодо застосування заходів заохочення до засуджених (Акт впровадження Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 05 лютого 2018 р., Акт впровадження управління пробації Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 06 лютого 2018 р.), у *науково-дослідній сфері* основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальших наукових розвідок, розробки теоретичних і прикладних питань, у *навчальному процесі* положення дисертації були використані для

підготовки навчально-методичних комплексів з дисципліни «Кримінально-виконавче право», науково-педагогічним складом кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету (Акт впровадження Чернігівського національного технологічного університету від 25 січня 2018 р.), Академії Державної пенітенціарної служби під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальне процесуальне право», «Кримінально-виконавче право» (Акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 18 січня 2018 р. № 17/94), науково-педагогічним складом кафедри правових дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисципліни «Кримінальне право» (Акт впровадження Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка від 12 січня 2018 р.). Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та надалі може бути використано насамперед з метою удосконалення практичної діяльності органів і установ виконання покарань у сфері застосування заходів заохочення. Окрім цього, результати дослідження використані у *нормопроектуванні* та *правотворчій* діяльності Верховної Ради України – використання рекомендацій у процесі підготовки до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства (Довідка від народного депутата України № 707 від 1 лютого 2018 р.), у *правозастосовній діяльності* органів і установ виконання покарань під час реалізації нормативних положень кримінально-виконавчого законодавства щодо застосування заходів заохочення до засуджених (Акт впровадження Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 05 лютого 2018 р., Акт впровадження управління пробації Центрального МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції від 06 лютого 2018 р.), у *науково-дослідній сфері* основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальших наукових розвідок, розробки теоретичних і прикладних питань, у *навчальному процесі* положення дисертації були використані для підготовки навчально-методичних комплексів з дисципліни «Кримінально-виконавче право», науково-педагогічним складом кафедри кримінального права та правосуддя юридичного факультету навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету (Акт впровадження Чернігівського національного технологічного університету від 25 січня 2018 р.), Академії Державної пенітенціарної служби під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальне процесуальне право», «Кримінально-виконавче право» (Акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 18 січня 2018 р. № 17/94), науково-педагогічним складом кафедри правових дисциплін Національного

університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка під час проведення всіх форм занять з студентами при викладанні дисципліни «Кримінальне право» (Акт впровадження Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка від 12 січня 2018 р.).

Дисертація має теоретико-прикладний характер, висновки та пропозиції автора становлять науковий та практичний інтерес. Подана концепція підходу до пенологічних процесів застосування заохочувальних заходів значно розширює уявлення про механізми протидії злочинності.

Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: «Теоретико-прикладні засади правової науки: сучасний вимір: матеріали науково-практичної конференції» (Запоріжжя, 25 грудня 2014 р.); «Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики» (Чернігів, 6 червня 2014 р.); «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, 27 березня 2015 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 part. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice» (Kosice, Slovakia, Marcu 30-April 2, 2015); «Євроінтеграційні процеси, як основа соціальної – економічної перебудови України» (Київ, 28 лютого 2015 р.); «Проблеми протидії злочинності у XXI столітті: вітчизняний та міжнародний досвід» (Чернігів, 24 квітня 2015 р.); «Модернізація системи вищої освіти в контексті закону України «Про вищу освіту»» (Чернігів, 5 червня 2015 р.); «Теоретичні та практичні питання стану дотримання прав уразливих категорій засуджених та звільнених» (Київ, 19–20 квітня 2016 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 part. Part 2.» (Slovak republic - Poland, April 19–23, 2016); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (Київ, 24 лютого 2017 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (Хмельницький, 3 березня 2017 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (Львів, 16–17 лютого 2018 р.); «Сучасна університетська правова освіта і наука» (Київ, 23 лютого 2018 р.).

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА

У висновках, які є логічним підсумком досліджуваної проблеми, зроблені узагальнення, та наведені пропозиції щодо вдосконалення .

Слід відмітити, що робота написана доступною мовою з використанням багатьох наукових літературних джерел, має достатню науково-практичну спрямованість, що підкреслює її значимість для теорії науки кримінології,

інших юридичних наук, спрямованих на організацію протидії злочинності та практичної діяльності правоохоронних та інших державних органів.

Автореферат дисертації відповідає основним положенням самого дослідження і структурно оформлений відповідно вимогам ДАК МОН України та належним чином висвітлює суть дисертаційного дослідження. Проведений аналіз дисертаційної роботи та автореферату дозволяє дійти висновку про те, що дисертація становить комплексне дослідження, яке, безумно, є самостійним напрямком у науці кримінального права та кримінально-виконавчого права – є самостійною завершеною працею, яка містить розробку важливих питань для сучасної законодавчої, нормативно-правової, організаційно-правової та правозастосовної практики протидії сучасній лібералізованій злочинності та застосуванню системи покарання, що в цілому складає зміст дисертації, автор якої обґрунтовано претендує на отримання наукового ступеня доктора юридичних наук.

Позитивно оцінюючи зміст дисертаційного дослідження та відзначаючи його відповідність вимогам Державної атестаційної комісії МОН України щодо робіт, які подані на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, слід навести і зауваження, які потребують уточнення, а іноді додаткової аргументації:

1. Автором, з його точки зору, встановлено взаємозв'язок понять «заохочення» і «покарання», на цій основі з'ясовано, що і заохочення, і покарання обумовлюють виникнення як стимулювання, так і обмеження у праві. Зазначені правові явища постійно перебувають у стані діалектичної боротьби за домінування одного над іншим залежно від конкретних соціально-правових та історичних умов. Це не зовсім правильний підхід, з яким можна було б погодитися. Саме призначення покарання включає в себе два моменти. По-перше, заохочувальні і обмежуючі норми, що в цілому в цілому впливає на призначення і вибір покарання. Тому необхідно встановлювати взаємозв'язок, баланс між заохочувальними і обмежуючими нормами, які в свою чергу мають зв'язок з призначенням покарання, а цей процес вже безпосередньо пов'язаний із покаранням. Тоді більш правильним буде говорити про те, що ці явища перебувають у стані діалектичної боротьби за домінування одного над іншим в залежності від конкретних соціально-правових та історичних умов.

2. З моєї точки зору, для проведення дослідження проблеми застосування заохочувальних норм у кримінально-виконавчому праві є складним і відноситься необхідно було б показати ефективність або неефективність діючого механізму кримінально-виконавчої протидії злочинності в Україні, що пов'язано з його залежністю наявності, відсутності або нейтральності політичної волі вищої ланки державного менеджменту, перешкодами у формуванні та реалізації якої є властивості інституціоналізованої злочинності в Україні. В цьому плані слід підкреслити

що політична воля в Україні має низький потенціал для протидії інституціоналізованій злочинності та не в змозі зруйнувати причини а умови її виникнення і розвитку. Це має відношення і до доцільності застосування заохочувальних норм і до створення ефективної системи протидії злочинності.

3. Авторка здійснює важливий у політико-правовому напрямку висновок, що сучасний розвиток кримінального законодавства України характеризується поступовим, але невпинним поширенням гуманістичних ідей, що відповідають суспільним прагненням та вимогам європейських стандартів, як в оцінюванні суспільної небезпечності діянь, так і у визначенні їх кримінально-правових наслідків. Покарання, як і інші заходи кримінально-правового характеру, передбачені в Кримінальному кодексі України, повинні бути доцільними, диференційованими та ефективними з погляду досягнення визначених для нього завдань, особливо забезпечення належного та дієвого запобігання вчиненню злочинів. Разом із тим, сьогодні перед законодавцем і судом стоїть вельми складний вибір між пошуком ефективних заходів покарання, альтернативних позбавленню волі та розумінням того, що застосування покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, є небажаною, але вимушеною й частково обґрунтованою мірою. Аналіз стану, структури та тенденцій злочинності останніх років, переконує в тому, що така міра потрібна суспільству сьогодні й буде потрібною в подальшому.. З цим можна погодитися у цілому. Але цей напрямок повинен бути підкріплений теоретичними поглядами вчених, які пропагують ліберальні цінності, Г. Кельзен, Е. Дюркгейм, М. Фрідмен, Д. Стіглер, Дж. Б'юкенен, Д. Норт тощо. Помітне місце в західній науці займає інституціональний підхід до вивчення злочинності в межах теорії «економіки злочинів та покарань» (Т. Шеллінг, Г. Беккер). Вважається, що використання таких поглядів тільки б поліпшили роботу.

4. Авторкою сформульовано авторське визначення поняття заохочення в кримінально-виконавчому праві – це виражена в нормі права, форма юридичного схвалення правомірної поведінки засудженої особи спрямована на інтеріоризацію соціальних норм. Можна лі погодитися з таким визначенням Вузловим словом у даному питанні є слово – інтеріоризація. Інтер – це всередині. Це поняття має психологічну природу і означає формування і внутрішнього плану свідомості через засвоєння індивідумом зовнішніх дій з предметами і соціальних форм спілкування (див.роботи авторів цього терміну Пьером Жане, Жаном Піаже), а інший французький автор Анри Валлон взагалі висловився, що це присвоєння цінностей і вростання в особистість, а не інтеріоризація соціальних норм, з точки зору авторки. Тому вважаю за доцільним уточнити поняття заохочення.

5. Тепер стосовно видів заохочення, які аналізує авторка. Нею

обґрунтовано на основі аналізу наукових праць у галузі кримінально-виконавчого права та практики застосування заохочень, що заміна невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокове звільнення є багатоцільовими поліфункціональними правовими нормами кримінального та кримінально-виконавчого права, які покликані стимулювати процес виправлення засуджених, забезпечити закріплення і розвиток результатів їх виправлення при відбуванні більш м'якого покарання, призначеного у порядку заміни чи після звільнення, що свідчить про їх належність до заходів заохочення. Але аналіз кримінального законодавства України свідчить про те, що до його кола можна віднести такі норми, як передбачені КК України ст. 75 КК України «Звільнення від відбування покарання з випробуванням», ст. 79 КК України «Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років», ст. 83 КК України «Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Авторка не розглядає ці правові заходи, які, згідно її визначення заохочення, відносяться до цього самосійного інституту. Думаю, що авторці доцільно розглянути ці статті та надати обґрунтування щодо віднесення або ні до заохочувальних норм в кримінально-виконавчому праві. Хоча аналіз цих, з моєї точки зору, свідчить про доцільність їх віднесення до норм, які є заохочувальними і пов'язані з кримінально-виконавчим правом.

6. Дисеранткою доведено можливість запровадження в якості одного із видів заходів заохочення скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць правослухняної поведінки. Така позиція заслуговує на увагу, але вона складна особливо у практичному плані. Потрібно, зокрема, проведення соціологічного дослідження с цього приводу для обґрунтування введення такої норми в КВК України.

7. Авторкою обґрунтовується доцільність запровадження інституту пенітенціарних суддів при районних судах на тих територіях, де розміщені установи виконання покарань, які б займалися питаннями застосування заходів заохочення до засуджених (заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; умовно-дострокове звільнення тощо). Але така новела потребує серйозного обґрунтування із застосуванням не тільки порівняльного методу стосовно іноземного законодавства, але і обґрунтування доцільності введення такої норми, входячи із особливостей вітчизняного кримінального і кримінально-виконавчого законодавства, кримінальної політики у цілому, а також можливість ефективного використання такої норми. Все це потребує додаткового обґрунтування.

8. Авторкою виокремлено етапи підготовки матеріалів до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, який складається із наступного: 1)

своєчасне роз'яснення засудженим їх права звернутись безпосередньо до суду з клопотанням про застосування положень ст.ст. 81, 82 КК України (на підставі ч. 1 ст. 8 КВК України); 2) створення комісії для розгляду питання про подання до суду матеріалів щодо застосування до засуджених умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким в установі виконання покарань; 3) протягом місяця адміністрація установи виконання покарань зобов'язана розглянути питання щодо представлення засудженого до умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; 4) прийняття рішення про настання права засудженого на застосування вказаних заходів заохочення за його клопотанням. З моєї точки зору, потрібно також виокремити у цьому процесі судову складову, коли суд приймає остаточне рішення щодо застосування ст.ст.81, 82 КК України. Це по-перше. А по-друге. Важливим, представляється уточнення складу комісії, яка повинна приймати рішення заохочувального характеру, а також розробка критеріїв щодо визначення рівня виправлення засудженого. Авторка запропонувала свій підхід щодо виділення ступенів виправлення засуджених, а саме: I ступінь – засуджений стає на шлях виправлення (ч. 1 ст. 101 КВК України); II ступінь – засуджений став на шлях виправлення (ст. 82 КК України); III ступінь – засуджений довів своє виправлення (ст. 81 КК України) та особливості їх застосування виходячи з виду покарання. Так позиція в цілому дискусійна, складна у застосуванні. Думаю, на цю позицію слід звернути увагу авторці.

9. Дисертантом розроблено систему заходів заохочення відповідно до різних категорій засуджених, зокрема, для засуджених, які вчинили злочин з необережності та засуджених неповнолітніх. Вона висловила свою точку зору щодо доцільності застосування заохочення до засуджених за необережні злочини без мети виховного впливу, оскільки зазначена категорія засуджених не є суспільно небезпечною, а вважається жертвою збігу обставин. Саме тому заходи заохочення, які мають застосовуватися до них, повинні бути спрямовані на підтримку соціальних зв'язків із суспільством. З моєї точки зору, не зовсім обґрунтована думка автора, що застосування заохочення до засуджених за необережні злочини без мети виховного впливу (підкреслюю, не згоден), оскільки, вважає автор, зазначена категорія засуджених не є суспільно небезпечною, а вважається жертвою збігу обставин. По-перше, особа здійснила злочин, наприклад, передбачений ч. 3 ст. 286 КК України, санкція якої передбачає позбавлення волі до дванадцяти років. Він повинен в порушенні встановлених правил, є жертви, а не він є жертвою збігу обставин. Це не нещасний випадок, з позицій яких підходить автор. Тому вважаю, що висловлена авторкою позиція є спірною, вона дискусійна, і тому потребує додаткового обґрунтування і осмислення.

10. Авторкою визначені підходи щодо недоцільності розмежування найвищих форм заохочення (заміна невідбутої частини покарання більш

м'яким, умовно-дострокове звільнення) від системи заходів заохочення. Вряд чи обґрунтований є такий підхід. З моєї точки зору, доцільно розділяти заохочувальні заходи кримінально-правового характеру і іншого некримінально-правового характеру, тобто з урахуванням правової природи заходів, а не виділення найвищих форм і інших форм, чого немає і в законодавстві. Тому позиція автора дискусійна і потребує додаткового обґрунтування.

11. Авторка здійснює обґрунтування необхідності розробки та прийняття нормативно-правового акту, що визначатиме алгоритм дій адміністрації органів і установ виконання покарань у процесі застосування заходів заохочення до засуджених осіб. Вважаю, що такий єдиний документ, по-перше, важко розробити, а, по-друге, враховуючи особливості заохочувальних заходів доцільно розробка таких документів в залежності від конкретних заходів, завдань, які стоять перед ними, а також суб'єктів прийняття рішення. Тому позиція автора є дискусійною і потребує додаткового обґрунтування.

Але перелічені зауваження не знижують в цілому позитивну оцінку роботи дисертанта. Робота виконана на актуальну тему, відрізняється новизною, ґрунтується на численній літературній та емпіричній базі. На підставі викладеного можна зробити висновок: дисертація **КОЛОМІЄЦЬ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ «Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування»** є завершеною науковою працею. Вона містить нові науково-обґрунтовані результати проведеного дослідження, які в цілому створюють самостійний науковий напрямок в сучасній науки кримінального права та кримінально-виконавчого права, якій надає теоретичне обґрунтування щодо створення ефективної системи протидії злочинності та застосуванню системи покарання на сучасному етапі розвитку України, що має істотне значення для теорії кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права та інших наук кримінально-правового спрямування та організаційної та правової основи протидії в тому числі і профілактики сучасної злочинності періоду лібералізації українського суспільства.

Тому на підставі вищезазначеного можна обґрунтовано прийти до

В И С Н О В К У:

дисертаційне дослідження **КОЛОМІЄЦЬ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ «Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування»**, що подана до захисту на здобуття наукового

ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право є завершеною науковою працею, яка виконана на належному рівні, і містить вирішення важливої наукової проблеми, що виявляється отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на удосконалення системи протидії лібералізованої злочинності та застосуванню покарання на сучасному етапі та відповідає вимогам пп. 9, 11 “Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника ВАК України”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук,
професор, академік Європейської
академії безпеки і конфліктології,
заслужений юрист України

 В.О. Глушков

13 червня 2018 р.

Підпис Глушкова В.О. засвідчую

Начальник
відділу кадрів

